

Augmentativní a alternativní komunikace

komunikace

- výměna informací mezi lidmi
- sdělení, která umožňují předávání zkušeností, koordinování společné činnosti, vybízení druhého člověka k určitému chování a jednání
- verbální a nonverbální
- vlastním účelem komunikace: sociální interakce

AAK

- snaha přechodně nebo trvale kompenzovat projevy poruchy a postižení u osob se závažným postižením řeči, jazyka a psaní

AUGMENTATIVNÍ

- podpora již existujících komunikačních možností a schopností
- cílem zvýšit porozumění řeči a usnadnit vyjadřování

ALTERNATIVNÍ

- náhrada mluvené řeči

AAK

závažná porucha komunikace nejčastěji důsledkem:

- vrozených poruch
 - mozková obrna, těžké SP, těžká vývojová vada řeči
 - MP, autismus, kombinované postižení
- získaných poruch
 - CMP, úrazy mozku, nádory mozku
 - získané těžké SP, získané kombinované postižení
- degenerativních onemocnění
 - skleróza multiplex, muskulární dystrofie, amyotrofické laterální skleróza
 - Parkinsonova a Huntingtonova choroba
 - Alzheimerův syndrom

AAK

- 1983 vznik Mezinárodní společnosti pro AAK na ochranu práv osob se závažnými obtížemi v komunikaci

- cílem AAK: umožnit jedincům se závažnými poruchami komunikačního procesu aktivní dorozumívání a zapojení do života společnosti

metody AAK

- 1) bez pomůcek
 - pohled, mimika, gestikulace
 - vizuálně-motorické znaky (nonverbální komunikace)
- 2) s pomůckami

- předměty, obrázky, fotografie
- symboly (piktogramy, písmo), komunikátory

3) jiné typy

- doplňky ke snadnějšímu ovládní počítače (alternativní klávesnice, spínače)

volba metody AAK

- vyšetření zraku, sluchu, psychologické vyšetření
- nutno posuzovat individuálně
(vzhledem k možnostem, schopnostem dítěte a v souvislosti s jeho vývojovou prognózou)
- systémy statické (komunikační tabulky)
- systémy dynamické (znaková řeč, daktyl)

- KOMBINACE – u jednoho jedince se obvykle používají současně maximálně tři systémy

systémy bez pomůcek

znak do řeči

- gesta prvotnějším prostředkem komunikace než mluvené slovo = posilující faktor vývoje řeči
- kompenzační prostředek, doplněk řeči (ne ZJ)
- rozšíření a usnadnění komunikace, postupné přivádění k mluvené řeči (klíčová slova)
- pro MP, osoby s centrálním narušením motoriky

Prstová abeceda

systémy bez pomůcek

Makaton

- systém manuálních znaků a symbolů
- nejpoužívanější v anglosaských zemích
- mezinárodní, znakování doprovázeno mluvenou řečí a mimikou
- 350 slov, v 8 stupních od základních pojmů k náročnějším
- pro SP, MP, autisty, jedince s kombinovaným postižením, balbutiky

Makaton

systémy s pomůckami

předměty

- 3D symboly, snadná manipulace
- hmatová struktura, snadno rozpoznatelné
- pro velmi malé děti, ZP, hluchoslepé, MP
- nevýhodou: nemohou reprezentovat abstraktní slova, překryv pojmenování předmětu a související činnosti

fotografie

- realistické znázornění předmětů, činností, místa
- motivující (možnost vidět vlastní zážitky)

fotografie - činnosti

systémy grafických symbolů

piktogramy

- vnímatelný útvar (psaný, tisknutý, nakreslený), používaný vždy s mluvenou řečí
- předávání instrukcí, příkazů, varování, usnadnění orientace bez vazby na řeč
- pro výuku čtení, pochopení struktury prostředí, sled činností v čase, stavbu věty, vyjádření abstraktních pojmů
- pro jedince, který nemůže používat řeč (MP)
- ČR: 700 symbolů (Altík)
- USA: 3000 symbolů (Picture Communication Symbols)

piktogramy

systémy grafických symbolů

Bliss

- Charles Bliss, 1949: původně snaha vytvořit univerzální komunikační prostředek
- pro osoby s centrálními poruchami motoriky a poruchami exprese, jedince s anartrií, MP, autisty, afatiky, jedince s kombinovaným postižením
- 2300 symbolů, zachovává gramatická pravidla
- ukazování prstem, paprskem, (+ Makaton)
- v ČR nepříliš používán

komunikační tabulky

- symboly sestavovány do komunikačních tabulek
- forma vychází z potřeb uživatele: vytvářena s handicapovaným a jeho rodiči
- pouze pro slova nemožná sdělit nonverbálně
- k rozšíření slovní zásoby
- sešity, složky, počítače
- vybraný symbol indikován ukázkou prstu, pěstí, pohledem, světelným paprskem
- uživatel musí také umět o tabulku požádat
- postupně obsahují i písmena, slova, věty, číslice

tabulky

tabulky

technické pomůcky

s hlasovým výstupem

- komunikátory s tištěným a/nebo hlasovým výstupem (klávesnice, displej)
- omezené množství vzkazů a frází (sdělení označena obrázky, fotografiemi)
- vizuální kontakt není nutný, rychlé, široký slovník
- pro děti již od mentálního věku 12 – 18 měsíců, MP, těžce TP, kombinovaně postižené
- nevýhodou vysoká pořizovací cena

technické pomůcky

počítače

- speciální software,
využití pro výuku
- fyzická přístupnost pro
uživatele

- místo myši Trackball, kyvadlové tlačítko
- alternativní klávesnice (velikost, stupeň citlivosti, prostorové členění, možnosti ovládání – tyčinkou připevněnou na čelence, výdechovým proudem)

počítačové programy

ACKeyboard

- komunikace pomocí osobního počítače
- český hlasový syntezátor CS-Voice
- hlasité čtení slov nebo vět podle výběru uživatele

Boardmaker, Altík

- zhotovování a tisk komunikačních tabulek z fotografií, obrázkových symbolů, piktogramů, slov
- Boardmaker 3000 barevných symbolů (i české)
- Altík 900 pojmů

výukové programy

Brepta

- rozvoj sluchového vnímání, fonemického sluchu, rozvoj jazyka
- zvukové podněty doplněné obrázky

Méd'a '99

- MŠ, ZŠ speciální, nižší ročníky ZŠ praktické
- předškolní výchova, základní matematické představy, cvičení paměti, vztahy mezi pojmy, barvy, pexeso, puzzle

globální metoda

- Ovide Decroly (belgický lékař)
- slovo vnímáno jako známá jednotka řeči – postupování od celku k jednotlivostem
- cílem stimulace
- zrakového vnímání, záměrné pozornosti
- rozvoj komunikativních dovedností, verbálního myšlení (bez důrazu na artikulaci)
- orientace v prostoru, textu, vyprávění podle obrázků
- učební pomůcka: soubor obrázků s textem – obtahování, skládání ze stavebnic
- pro předškoláky, MP, SP děti, dysfatičky, jedince s SPU

sociální čtení

- podpůrná, pomocná a motivační metoda
- rozvíjení rozumových schopností, orientačních dovedností, zlepšení sociální komunikace
- využití piktogramů, slov běžného života, obrázků, fotografií

- pro děti s potížemi ve vnímání písmen, pro děti čtoucí bez porozumění, pro ZŠ speciální

facilitovaná komunikace

- vznik v 70. letech 20. století (Austrálie)
- systém založen na řízeném výběru komunikačních jednotek a jejich kombinaci
- kartičky s obrázky
- piktogramy
- písmena, slova
- využití přístrojů k počítačovému zpracování komunikační tabulky
- facilitátor přidržuje ruku, zápěstí, paži osoby

- cílem postupně omezovat podporu ruky

ENTRAN – N

- komunikační pomůcka pro nemluví osoby, které mohou pouze ukazovat očima
- využití čísel a barev na plexisklové tabuli s otvorem uprostřed (pro oční kontakt)
- komunikující sedí naproti sobě (oba slovník se slovy a frázemi)
- nemluví vybere pohledem na desku určité číslo, mluvící sdělení vysloví
(potvrzení správnosti pohledem vzhůru)

komunikační systém pro těžce TP

- jednoduché symbolické komunikační systémy
- využití reálných předmětů: komunikace, posilování paměti, plánování denní činnosti
- postupné zmenšování předmětů, využívání jen některých částí, piktogramy, obrázky

bazální stimulace a komunikace

- somatické a taktilně haptické podněty
- vibrační, vestibulární a akustické podněty
- orální podněty
- vizuální podněty

komunikační systém pro těžce TP

DOSA - metoda

- pro děti s paretickou formou DMO
- 70. léta: při použití hypnózy mají paretici větší možnosti k záměrnému a uvolněnému pohybu
- prostřednictvím pozitivních tělesných kontaktů a pomocí pohybu – dítě si samo určuje budování vztahu k sobě samotnému
- stimulace v klidném a příjemném prostředí
- při dotyku nutnost vědomě vnímat chování vlastního těla, vlastních myšlenek a pocitů

zásady AAK

- důsledné komentování všeho, co se s dítětem i v jeho okolí děje
- volba co nejjednodušších, vždy stejných, pojmů
- krátké věty, doprovázení řeči mimikou
- klíčové slovo nebo důležitý pojem zvýraznit gestem
- od 9. měsíce spojovat pojmy s konkrétními předměty (papat – lžička)
- zapojení dalších smyslů (chuť, sluch, hmat)

zásady AAK

- postupně využívat obrázky a fotografie známých lidí, předmětů a míst
- podněcování dítěte, aby si dokázalo vybrat mezi dvěma hračkami, jídly, ... které mu ukážeme
- podněcování dítěte k vyjadřování souhlasu a nesouhlasu
- podpora dítěte v jeho zvukových projevech
- respektování a přejímání zvuku / gesta vytvořeného dítětem do vlastního slovníku

odkazy – ČR

- [SAAK](#)

Sdružení pro augmentativní a alternativní komunikaci

ITAAC

katalog komunikačních pomůcek s hlasovým výstupem a příslušenství k počítači

www.krizovatka.cz

vyhledávač nejen pro postižené, obsahuje rozsáhlou řadu odkazů na organizace, firmy, školy apod.

www.dobromysl.cz

jsou stránky určené hlavně rodičům a profesionálům, kteří pracují s lidmi s mentálním postižením nebo s autismem

odkazy – ČR

■ www.internetporadna.cz

Poradenský, informační a diskusní server pro osoby se specifickými potřebami. Stránky jsou členěny podle druhů postižení a poskytují řadu zajímavých informací i poradenství.

www.alfabet.cz

Poskytuje informace, které mohou pomoci hledat řešení v situacích, vznikajících v životě se zdravotně postiženým dítětem. Server je určen rodinám i odborníkům, kteří se jim snaží pomáhat.

odkazy – ČR

■ www.alfabet.cz

Poskytuje informace, které mohou pomoci hledat řešení v situacích, vznikajících v životě se zdravotně postiženým dítětem. Server je určen rodinám i odborníkům, kteří se jim snaží pomáhat.

www.handicaphelp.cz

Informační systém pro lidi s postižením, v němž byste měli najít všechny potřebné informace z různých oblastí - od vzdělání přes legislativu, možnosti získávání různých druhů kompenzačních pomůcek až po nabídky lázeňské léčby či kulturního využití.

odkazy – ČR

■ www.rana-pece.cz

Stránky Střediska rané péče Diakonie ČCE, které poskytuje podporu a pomoc rodinám, v nichž se narodilo dítě s mentálním, pohybovým nebo s kombinovaným postižením. Na stránkách jsou kontakty i na poskytovatele rané péče pro rodiny s dětmi s jiným typem postižení.

www.apla.cz

Stránky Asociace pomáhající lidem s autismem. O autismu lze zde získat základní informace, k dispozici jsou důležité kontakty, nabídka kurzů.

<http://www.volny.cz/autistik/>

Stránky občanského sdružení Autistik, které se zabývá problematikou lidí s autismem.

odkazy – ČR

■ <http://www.rett-cz.com>

Stránky občanského sdružení rodičů a přátel dívek postižených Rettovým syndromem.

www.brailnet.cz

Nejstarší server pro zdravotně postižené, který provozuje Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých. Informační systém však slouží nejen lidem se zrakovým postižením.

■ www.homohumanus.cz

1. český server domácí a ošetrovatelské péče

odkazy – ČR

■ www.petit.netstudio.cz

Stránky občanského sdružení Petit, které se snaží o pomoc při integraci dětí s mentálním, sluchovým, zrakovým i tělesným postižením do společnosti prostřednictvím speciálních výchovně-vzdělávacích a diagnostických počítačových programů. Na stránkách je nabídka těchto programů i speciálních zařízení k ovládnání počítače.

■ www.helpnet.cz

Základní kostru portálu tvoří přehledně uspořádané anotace s odkazy na nejdůležitější informace týkající se problematiky osob se specifickými potřebami, zveřejněné především na tuzemském Internetu.

odkazy – ČR

■ www.bezbarier.cz

Stránky **občanského sdružení Bez bariér**, zabývající se mapováním bezbariérových míst a prostředků na území České republiky.

■ Speciálně pedagogické centrum pro děti a mládež s vadami řeči se zaměřením na AAK s.r.o

Tyršova 13, 120 00 Praha 2

E-mail: caak@braillnet.cz

tel/fax: 222 51 99 26, tel: 222 51 82 80

odkazy - zahraničí

<http://www.isaac-online.org/>

Stránky mezinárodní společnosti pro augmentativní a alternativní komunikaci, která sdružuje organizace i jednotlivce z oblasti AAK po celém světě. Portál obsahuje řadu dalších odkazů na stránky věnující se problematice AAK.

<http://www.makoa.org/org.htm>

Přehled odkazů na organizace zabývající se problematikou různých druhů postižení (Disability Related Organizations).

<http://www.stcsig.org/sn/resources-1.shtml>

Portál obsahuje řadu důležitých odkazů na organizace po celém světě, které jsou rozříděny podle druhů postižení + info o možnostech bezbariérového přístupu v Evropě i ve světě a kontakty na firmy vyrábějící různé pomůcky.

literatura

■ JANOVCOVÁ, Z. *Alternativní a augmentativní komunikace*. Brno: Masarykova univerzita, 2003. ISBN 80-210-3204-9.

■ KLENKOVÁ, J. *Alternativní a augmentativní komunikační systémy*. (In VÍTKOVÁ, M. *Integrativní speciální pedagogika*. Brno: Paido, 2004. ISBN 80-7315-071-9.)